TURINYS

Autoriaus žodis • **8**

PRADŽIA

Laisvės improvizacija • **12**
Karlovka • **14**
Lietuva • **22**
Bokštas • **27**
Kalba • **29**
Lukša • **31**
Rusija • **35**
Estija • **38**
Gruzija • **39**
Maidanas • **43**

PUTINO PARDUOTUVĖ

Krymas • **46**
LT okupacija • **47**
Donbasas • **50**
Į karą • **53**
Oro uostas • **60**
Debalcevė • **65**
Lenkija • **74**
Gegužės 9-oji • **81**
DŠK, arba Donbaso Šaunuolių Klubas • **92**
Pasaulis • **99**

ŠVEDIJA

Astrida • **108**
Adakas • **109**

TAMSA IR ŠVIESA

Depresija • **114**
Ku, Nu ir Smu • **119**
Žemyna • **122**
Rūdiškės • **124**
Katinai • **128**
Švedų kalba • **130**
Jaunuoliai ir Trockis • **132**

LIETUVIAI

Rėmėjai • **136**
Kurjeriai • **140**
Troliai ir baltieji • **141**
Auksiniai šaukštukai • **143**
Parlamentas • **145**
Žilvinas • **146**
Koncertas • **148**
Medaliai • **152**
Pilietybė • **155**

PANDOS KARAS

Taktinio bomžo dėlionės • **160**
Kontrhibridas • **161**
Karo „Ikea“ • **164**

DONBASE

Karo akys • **170**
Dronų dangus • **175**
Mašinų marazmas • **183**
Donbaso kalba • **191**
Informacinis karas • **194**
Donbaso laukuose • **201**

BIZANTIJA

Kijevas • **210**
Šaudmenys • **216**
Ukrainiečių namas • **221**
Įkvėpėjas • **226**

VOLONTIORAI

Oksanos valdos • **232**
Olego keliai • **236**
Julkos veidas • **239**
Dėžutės su insulinu • **242**
Karo šeima • **245**
Plius-minus-plius • **247**

MIRTIS

Našlės • **254**
Krovinys 200 • **256**

STRATEGIJA

Grekas • **262**
Amerikonai • **268**
NATO beieškant • **274**
Papulkininkis ir albinosai • **278**

KARIAI

„Separai“ • **288**
Reguliariosios pajėgos • **291**
Savanoriai • **293**
Jūrų pėstininkai • **299**
Nacgvardija • **302**
Specialiosios pajėgos • **304**
Teritorinė gynyba • **308**
SBU • **309**

ŠEŠĖLIUOSE

Aštuntoji šešėlinė • **314**
Meškiukai • **316**
Elektroniniai partizanai • **322**
Firma 99 • **328**
Lazerių era • **330**
Stimfalo tarškynės • **331**

PABAIGA

Paliaubos • **340**
Virusas • **342**
Rytų fronte nieko naujo • **344**
Apmąstymai • **347**

ДЕБАЛЬЦЕВЕ 38
РОСТОВ-НА-ДОНУ 285
ROSTOV-na-DONU
ПОПАСНА 32
МИХАЙЛІВКА 70

PRADŽIA

Laisvės improvizacija

Nesu džiazo gerbėjas.

Dažniausiai klausausi netyčia, viešoje vietoje, gal kavinėje, restorane, o gal per radiją. Tai tiesiog fonas su neišvengiamomis improvizacijomis, inertiškais ritmais, lengvais pianino laiptais aukštyn žemyn, aukštyn žemyn, su žalvario intarpais, būgnelių virpesiais, santūriais žaismingais balsais.

Fonas, kuris gali būti arba ne. Neapibrėžtas, liūdnokas, ne, gal labiau melancholiškas, tiksliau, liūdnai išmintingas, nušlifuotas juodos gyvenimo patirties. Fonas, kuris, jei įsiklausai, švelniai, bet pavojingai vilioja lyg lakstanti pilka fėja šešėliuose, lėtai ištiesia ranką, kviečia modamas pirštu, o tu akimirką gręžiojiesi atgal ir svarstai, paklusti ar ne.

Ir eini iš paskos į džiazo erdvę, eini ilgai, judėdamas vietoje, pirmyn atgal, aukštyn žemyn, nelygūs kreivi ratai aplink mažą, kiek apleistą žaidimų aikštelę su tuščiomis sūpynėmis, aplink kurią lyg rytinė migla lengvai banguoja toji neapčiuopiama, nusivylusi, bet niekaip neužgesinama aistra.

Džiazas yra laisvės iliuzija, vergijos pažadai, melodija be vardo, ašaros be pavadinimo, juokas be garso, apmąstymai po mirties, jausmai iš paskos, *whatever goes*, *čto polučitsia*, dabar, būtent dabar, o gal *koli nibud*, kada nors.

Nenoriu būti džiazo mėgėjas, o dabar jis štai čia pat. Jaučiu jį, bet nematau, o ir kaip pamatyti, kai nėra veidrodžių, visi sudaužyti, belieka tenkintis šukėmis gatvėse arba virpančiais jo atspindžiais baloje kelio įduboje. Niekšas, trolis, nepagaunamas padaras. Kad bent trumpam liautųsi, bet ne, džiazas veda pirmyn, aukštyn, žemyn, atgal, vėl pirmyn...

Sunkvežimio būdoje tarp besimėtančių dėžių, pakeliui į Debalcevę.
(Autoriaus asmeninio archyvo nuotr.)

Nori nenori, po truputį ir pačiam tenka pradėti džiazuoti. Kad *nifiga* nežinai kaip, niekam neįdomu, nesvarbu, koks tavo instrumentas, svarbiausia, kad jis yra. Nusigrosi? Sutriksi? Žinoma, tu ne pirmas ir ne paskutinis. Svarbiausia, lik gyvas, dar – išlik sveikas.

Bandau prisitaikyti, įsijausti, sulaukti, įsiklausyti, įsiterpti. O kartais, kartais, kai toji akimirka – tavo, jau tavo, ji garsiai įsilieja į amžiną chaotiškai nuoseklų džiazo srautą ir ima skverbtis gilyn, gilyn į pusiau išsakytų leisgyvių pažadų duburį.

Nebuvau džiazo mėgėjas. O dabar esu jo dalis.

Karlovka

Paskutinis blokpostas. Kelio užkardas nuleistas. Elektros niekur nėra, tamsu kaip maiše, išskyrus smailą sektorių, apšviestą mūsų mikroautobuso prožektorių, kurie blausiai atsispindi skardiniame stačiatikių koplyčios stoge apie dvidešimt metrų į kairę nuo kelio. Kur tiksliai esame, neturiu supratimo.

Išlenda jauni kariai su kalašnikovais ir neperšaunamomis liemenėmis. Mūsų vedlė savanorė Julija T. eina su jais pasikalbėti. Jie smalsiai spokso į mus, šnekasi atsargiai, bet draugiškai, tačiau pakelti užkardo ir praleisti nesiskubina. Sutinka tik tada, kai kažkoks karininkas, su kuriuo susisiekė per traškančią radijo stotelę, pažada atvažiuoti mūsų pasitikti. Laukiame, nelabai žinau nei ką sakyti, nei ką daryti.

Galų gale iš tamsos už užkardo išnyra purvinas visureigis. Iš jo išlipa būsimasis mūsų palydovas – energingas jaunuolis su pistoletu prie diržo. Abu su Julija apsikabina. Aš ir vairuotojas Algis, paslaugiai davęs savo transporto priemonę tokiems nuotykiams, taip pat mūsų bendrakeleivė Žana stovime prie savo mikroautobuso ir nenutuokiame, kas bus toliau.

Jaunasis karininkas prieina, sveikinasi ir iškart ima mokyti:

– Važiuokit mums iš paskos. Jei mes lekiam greitai, ir jūs dumkit, jei sustosim, jūs irgi turit išsyk sustot. Aišku?

Mane nevalingai apima slogus nerimas. Suvokimas, kad stovime prie karo slenksčio, truputį svaigina. Na, bet jeigu jau iki čionai atvažiavome... Vėl sėdame į mikroautobusą, užkardas pakyla ir trijų mašinų kolona pajuda.

Lekiame duobėtu, bet vis dėlto asfaltuotu keliu tarp miškų, kelias siauras, o greitis – devyniasdešimt ar šimtas kilometrų per valandą. Visureigis priekyje kelis kartus staigiai sumažina greitį iki gal dvidešimties kilometrų ir taip šliaužia keletą sekundžių. Paskui vėl nušvilpia pirmyn, o mes stengiamės neatsilikti. Tik vėliau sužinojau, kad taip keistai važiuodami klaidinome galimus artileristus stebėtojus, galimai nusitaikiusius į mus.

Mums judant nerimas dingsta, virsta smalsumu, bandau susigaudyti, kur esame ir kur vykstame. Ir kur, po galais, tas nelemtas oro uostas?

Gal po dešimties minučių visureigis pasuka į dešinę, ir jau kiek lėčiau judame lauko keliukais. Nakties migloje išryškėja nemažas fermos kompleksas. Visureigis sustoja, matyt, atvažiavome. Išlipame iš mikroautobuso. Naktinė migla grabinėja aplinkui ilgomis rasotomis rankomis. Prie pagrindinio

Atsargos kapitonas su naujais batais, perduotais „Blue / Yellow“.
(Jono Öhmano nuotr.)

Karys su kepure su Vyčiu (Lietuvos gyventojų parama).
(Jono Öhmano nuotr.)

pastato išryškėja keli tankai T-64, kaip didelės metalinės varlės išsirikiavę stovėjimo aikštelėje vienas šalia kito. Pasisveikiname su keliais iš kažkur išlindusiais kariais. Jie be didelių ceremonijų nupasakoja programą:

– Tuoj pradės šaudyti iš gradų[1]. Tad staigiai aprodysim jums būtiniausią techniką ir eisim į štabą.

Bijoti ar nerimauti nėra prasmės. Telieka pamėginti kuo greičiau susivokti, kur ir kaip viskas čia vyksta. Žinoma, teks pasitikėti šitais kariais, niekur nedingsi. Prieštaringas mišinys visiško neužtikrintumo ir kone aklo pasitikėjimo žmonėmis, kuriuos matai pirmą kartą ir visai nepažįsti.

Apeiname kiemą, kadangi tamsu ir dar migla, *nifiga* nesuprantame, kur esam. Mums rodo ranka: Donecko oro uostas tenai, už laukų. Pagaliau atveda į vieną iš tvartų, kur įrengta kažkas panašaus į poilsio kambarius. Viename kambaryje kariai rodo į grado raketą – riogso skersai kambario kaip skylėtas vandentiekio vamzdis, įsmigęs į žemę. Įskriejo pro stogą, bet nesprogo. Kariai, kurie tada miegojo tame kambaryje, stovi šalia mūsų, kreivai šypsosi.

Įžengiame į štabą. Ant visų sienų – uniforminiai švarkai, sukabinti ant kabliukų, automatai AKM, prie vienos sienos – žalios dėžės su šoviniais. Vidury kambario – mažas televizorius. Rodo „DNR TV“[2]. Sako, vienintelis kanalas, kuris čia traukia. Keletą minučių stoviu ir žiūriu į ekraną. Pirmiausia rodomos neva naujienos apie karą ir separų veiksmus. Paskui – instruktažas: DLR karys aiškina televizijos žurnalistei, kaip elgtis per apšaudymą, kur slėptis, kaip slėptis, kokios vietos apšaudymo metu saugios, kokios ne. Tada, mano nuostabai, parodomas kažkoks senas prastas ir labai žiaurus amerikonų siaubiakas, kuriame maniakas su peiliu kažkokiame name žudo jo gyventojus. Klausiu: kas čia per bajeriai? Atsako, jog tokia tvarka transliuoja visą parą: naujienos, instruktažas, siaubiakas. Mintyse suskamba grupės „Antis“ dainos žodžiai: *zombiai atrieda atidunda*. Tik gerokai vėliau supratau, kad siaubiakai – labai veiksmingas dalykas įbauginant gyventojus ir kuriant atitinkamą nuotaiką.

1 „Grad“ – sovietinė (rusų) 122 mm kalibro reaktyvinė salvinė kovinė mašina.
2 Separatistinės Donecko Liaudies Respublikos (DNR, *liet*. DLR).

Ukrainietiški T-64 tankai prie bazės. (Jono Öhmano nuotr.)

Atsipalaiduoju ir staiga užsimanau miego. Kelionė per pusę Europos, švelniai tariant, išvargino. Kariai paduoda pledą, parodo, kur atsigulti. Įsitaisau kampe. Nė nepajuntu, kaip užmiegu. Nepabudau net kai po maždaug valandos mus ėmė „vaišinti“ grado raketomis. Paskui man pasakojo, kad kai kurie mano bendrakeleiviai lakstė pasieniais kaip katės. O aš parpiau kaip užmuštas, patenkintas, kad galų gale atvykome.

Kitą rytą išėjęs į lauką jau galiu daug geriau apžvelgti vietovę. Imu fotoaparatą ir leidžiuosi į trumpą ekskursiją. Kai kur matau plokščias duobes – ten naktį nukrito grado raketos, taškydamosi skeveldromis. Dar poroje vietų nesprogusios raketos sulindusios į žemę taip, kad matyti tik uodegos dalis. Turbūt, galvoju, pas anuos sviedinių kokybė – ne pati aukščiausia. Apie atitinkamus ukrainiečių resursus kol kas neturiu jokio supratimo.

Patekėjo saulė. Dairausi. Iš tiesų tai gana didelis fermos kompleksas, tiksliau, kolūkis, apie dešimt pastatų aplink pailgą „kiemą“, kuriame dabar prie įvairių statinių riogso daugybė ir civilinės, ir karinės technikos. Tankas T-64 pradarda pro šalį, palikdamas dūmų užuolaidą, mėlynos ir geltonos spalvų vėliavytė plevėsuoja

ant antenos. Kai kur vaikšto pavieniai kariai, bet daug žmonių nematyti. Kažkodėl galvoje iškyla vaizdai iš Pietų Amerikos: didelė hasjenda ir kariai, vykstantys į sukilėlių gaudymo operaciją.

Esame atvykę pas 30-ąją brigadą. Kaip tik šiomis dienomis ji palieka postus ir pagal rotaciją atvyksta 28-oji brigada. Todėl nusprendžiame, kad, nors buvo numatyta padėti 30-ajai, didžiąją dalį paramos perduosim naujai atvykusiesiems.

Imame traukti iš savo mikroautobuso daiktus ir juos skirstyti. Atvykome pirmą kartą, tad nelabai nutuokiame, kaip geriau viską sukrauti, sudėlioti, kaip apskritai elgtis dalijant paramą kariams.

Pirma porcija – kariniai batai. Avalynė, kurią atvežėme, nupirkta ar padovanota, beveik visa iš parduotuvės „Armijai ir civiliams“, apie 30 porų. Pamatę, kuo apsiavę vaikšto kariai, suprantame, jog galėjom atgabenti kad ir 500 porų, tikrai būtų pravertusios.

Vienas mišria uniforma vilkintis senis ateina apsiavęs nunešiotais kedais. Žiūriu nepatikliai į jį ir galų gale duodu vieną porą gerų batų. Vaizdas jau ir taip savotiškas, o kai sužinau, jog senis – brigados rezervo kapitonas, tampa kone fantasmagoriškas. Negaliu nefotografuoti. Štai kaip vyrai siunčiami į karą ginti savo šalies...

• • •

Išvykstame su *kombatu* (bataliono vadu) į fronto ruožą. Jaučiu, nelabai žino, kaip su mumis elgtis, tad susodina į geriausią savo mašiną, specialiai pagamintą mikroautobusą šarvuotu kėbulu, su neperšaunamais stiklais. Įsukame į kelią, kuriuo atvažiavome naktį, paskui – į dešinę per Pervomaisko gyvenvietę. Stebina, kad vietiniai gyventojai ramiai vaikšto šalikele, stoviniuoja prie namų ar užsiėmę savais reikalais. Matyt, prie visko galima priprasti. Pravažiuojame apdegusį tanką – kaip savotiškas paminklas riogso ant kelio, vedančio iki apgriauto tilto, nebaigto statyti kelio žiedo aplink Donecko oro uosto dalis.

Išlipame ir žvalgomės. Pora šarvuočių, neaiškios paskirties primityviai sukaltas namelis ir keletas karių. Prie tilto išdėstyti gynybiniai punktai, stovi kulkosvaidžiai ir lengvosios automatinės 23 mm patrankos. Pro atsivėrusią po apšaudymo

Vaizdas iš po tilto žiede aplink Donecko oro uostą.
(Jono Öhmano nuotr.)

skylę tilto konstrukcijoje ropščiamės viršun ir einame palei pylimą iki kitų postų. Jaučiuosi nelabai smagiai, pėdindamas lyg niekur nieko. Juk esam gerai matomi priešo, aniems būtų vienas juokas nušluoti mus nuo pylimo. Bet anie tyli, o mus lydintys ukrainiečiai kariai nekreipia dėmesio. Visas pylimas nusėtas tūtelių. Nevalingai paimu skardinę šovinių dėžę ir dedu tiek tūtelių, kiek telpa, galvoju, bus suvenyrai.

Šliaužte nusigauname iki dar vieno tilto; po juo stovi vienas tankas ir pora šarvuočių BMP. Prie pat betoninės tilto atramos išilgai iškasti lyg ir bunkeriai, visi su skardinėmis durimis. Ant tilto atramos – gynybinės pozicijos. Lipu pažiūrėti. Tilto gelžbetonis labai storas, turbūt net tanko sviedinys nepramuštų. Ant atramos stovi paruošti kulkosvaidžiai PKM ir dėžės su šovinių juostomis.

Kai kada girdėti trumpos šūvių serijos, bet šiaip palyginti ramu. Sako, susitarta dėl paliaubų, nors nelabai panašu, kad viena ar kita pusė susitarimo laikytųsi. Stoviu prie ambrazūros ir bandau priprasti prie karo garsų. Daugmaž suprantu, kas ten per ginklai kalbasi, bet nesu visai tikras; teorija – viena, o praktika – visai kas kita. Na, ne dėl to atvažiavome, nusileidžiu apačion, ir imame dalyti mūsų atvežtą paramą.

Čia paaiškėja dar vienas dalykas, dėl ko tikrai neprašovėme. Tai – įvairūs megztiniai, tiek kariniai, tiek paprasti civiliniai. Kariai godžiai žiūri į juos, nes tuoj ruduo ir oras subjurs, o tada jau ir žiema. Vyrai atsargiai, bet itin noriai matuojasi megztinius, užsivelka po uniforma ir nebeatiduoda. Kai kurie prašo savo draugams. Duodame, kiek galime, bet jaučiu, jog reikia laikytis šiokios tokios tvarkos, ir tampu griežtesnis. Kai vienas karys paklausia, ar turime cigarečių, net pykteliu.

– Mes trenkėmės pas jus per pusę žemyno iš Pribaltikos, o jūs cigarečių prašot? Nu jau, ble...

Ateina pora karininkų. Su jais aptariu, kaip ir kam perduoti kiek rimtesnę paramą – naktinio matymo prietaisus. Jau įsitikinome, kad naktį Donbase tamsu kaip maiše, ir velnias žino, kas gali atšliaužti prisidengęs prietema. Mūsų atvežta įranga nėra itin įspūdinga, keletas stebėjimo prietaisų, daugiausia „Pulsar“. Matomumas pro juos – gal 200 metrų, geriausiu atveju, 300 metrų. Tačiau čia, kur nieko panašaus beveik nėra, tie prietaisai – aukso vertės.

Patenkinti karininkai paima prietaisus ir nusineša. Stoviu laimingas ir žiūriu, kaip vyrai nešasi megztinius, paima porą miegmaišių, kurie tikrai pravers tose „trobelėse“ prie betoninės tilto kolonos. Matau, kaip prietaisai padedami šalia postų viršuje prie tilto atramos. Nuo seno mėgstu skaityti karinę literatūrą, tad ūmai prisimenu, ką amerikiečių generolas Douglasas MacArthuras pasakė apie tai, kaip pralošiami karai. Pralaimėjimus, rašė jis, galima apibūdinti dviem paprastais žodžiais: *too late* – per vėlu. Gal mes vis dėlto nepavėlavom? Noriu tuo tikėti.

Staiga kažkur to nelemto oro uosto pusėje nugriaudi stiprus sprogimas, panašus į griausmą, ir pakyla didžiulis tamsių dūmų stulpas. Kažkas praneša, esą pataikė į šarvuotį ir tas užsidegė. Kieno šarvuotis, nesako, bet suprantu, jog lyg ir mūsų. Porą minučių kyla tiršti dūmai, paskui skystesni.

Julija bėga aukštyn ant pylimo pažiūrėti, kas nutiko. Aš šiek tiek baiminuosi, nes dar nežinau, kas ir kaip, iš kur, tikėtina, anie tave mato, tad palypėju pylimu, bet ne iki viršaus. Fotografuoju Juliją iš nugaros, stovinčią ir žvelgiančią dūmų pusėn. Azartiška rusė. Tikra ukrainietė.

Grįžtame prie mūsų mikroautobuso, palikto po tiltu. Ruošiamės vykti toliau, Mariupolio ir Azovo jūros link.

Netikėtai prieina rūstus karys su automatu AKM.

Įtariai nužvelgia mane ir sako:

– Klausyk, tu kalbi keistai. Ne iš Lietuvos?

Sutrinku, sakau:

– Aš iš Švedijos, bet iš Lietuvos, nors esu švedas.

Karys spokso į mane, tebelaiko atkišęs automatą.

– Nu, blet, kad kažkoks išdurnėjęs litovcas gali atvažiuoti pas mus į šitą šūdą ir padėt, nu, dar galiu patikėt. Bet kažkoks švedas... Blet, kažkas čia ne taip, ką tu čia veiki?

Dabar jau pasidaro nejauku. Na, gal neužmuš, bet matau, kad reikalauja atsakymo.

Ir atsakymas ateina į galvą tarsi iš niekur:

– Aš čia – už Poltavą.

Karys nustemba, spokso į mane nesuprasdamas, aš rimtai ar ne, net žingteli atatupstas, bet vamzdį nuleidžia.

Galų gale ištaria net su šiokia tokia pagarba:

– Oho! Nu nieko sau...

Stovi ukrainietis karys nudrengta uniforma, numintais batais, rankoje senas AKM, keletas dėtuvių, sovietinių laikų neperšaunama liemenė, ir žiūri į Švedijos pilietį su gera striuke, švediškais žygio batais ir kepure iš „Armijai ir civiliams“.

Abu patylim nežinodami, ką dar pasakyti. Kilsteliu ranką, tarsi atiduodamas pagarbą. Vyrukas linkteli ir nupėdina atgal po tiltu.

Sėdame į savo patuštėjusį geltoną mikroautobusą ir išvykstame – pro Pervomaiską atgal tuo pačiu keliu, kuriuo atvykome praeitą naktį. Kad ir kaip ten būtų, palikdamas karo zoną pajuntu palengvėjimą. Galvoju: tas, kuris pradeda karą, yra arba debilas, arba psichopatas.

Saulė jau ruošiasi leistis, kai pravažiuojame kontrolės punktą Karlovkos gyvenvietėje. Kariai praleidžia be problemų. Puikiai matyti vakarinės saulės nutvieksta koplyčia blizgančiu stogu. Apima keistas jausmas, kad šitą vietą regiu tikrai ne paskutinį kartą.